

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

oddelenie metodických činností

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave používania štátneho jazyka v triedach a v materských školách s vyučovacím jazykom maďarským v školskom roku 2012/2013 v SR

V školskom roku 2012/2013 bolo kontrolovaných **22** materských škôl (MŠ) s VJM a **7** MŠ s VJS a VJM vrátane 1 ŠZŠ s MŠ (ŠMŠ) Košického kraja. Zdrojom informácií boli najmä výsledky hospitácií dopoludňajšej výchovno-vzdelávacej činnosti (VVC) v **39 triedach** s VJM, rozhovory s pedagogickými zamestnancami a analýza dokumentácie škôl.

Tabuľka č. 1 Počet kontrolovaných škôl a tried s VJM v školskom roku 2012/2013 v SR

ŠIC	Počet kontrolovaných škôl s VJM	Počet kontrolovaných škôl s VJS a VJM		Počet kontrolovaných tried / hospitácií s VJM	
		MŠ	ŠMŠ	MŠ	ŠMŠ
BA	1	1		3	
BB	6			8	
KE	3	2	1	5	2
		3		7	
NR	6	3		10	
TT	6			11	
spolu	22	6	1	37	2
		29		39	

Školskí inšpektori hospitačnou činnosťou sledovali a hodnotili **podporovanie rozvoja komunikatívnych kompetencií detí v štátnom jazyku**.

Učitelia najčastejšie stimulovali používanie štátneho jazyka v *hrách a hrových činnostiach*, najmä zadávaním jednoduchých pokynov a otázok. Aktívnu slovnú zásobu detí rozširovali aj prostredníctvom memorovania jednotlivých slov viažucich sa k téme týždňa, charakterizovaním a pomenúvaním javov zobrazených na obrázkoch, opakovaním piesní, riekaniek, básní a zaradovaním hudobno-pohybových hier. Naopak v Nitrianskom kraji bolo zistené, že počas hier a hrových činností sa zaradenie komunikácie v štátnom jazyku vôbec neuplatnilo.

V *činnostiach zabezpečujúcich životosprávu* deti získavali elementárne pravidlá správania sa a k nim prislúchajúce slová. V prirodzených situáciách počas realizácie *sebaobslužných činností*, pri uplatňovaní návykov kultúrneho stolovania bolo v niektorých triedach vhodné realizované prepájanie komunikácie v oboch jazykoch, alebo zadávanie jednoduchých pokynov v štátnom jazyku. Učitelia podporovali deti v porozumení jednoduchých fráz a ich následnom používaní.

V organizačnej forme *pohybové a relaxačné cvičenia* pri precvičovaní základných lokomočných pohybov boli využívané aj slovenské riekanky, piesne a hudobno-pohybové hry. Deti sa zapájali do pohybových a hudobno-pohybových hier realizovaných

vo vyučovacom aj štátnom jazyku a reagovali na telovýchovnú terminológiu v štátnom jazyku. Prevažne však učitelia zaraďovali pohybové hry so spevom vo vyučovacom jazyku. Učitelia v *Banskobystrickom* kraji komunikovali telovýchovnú terminológiu zväčša len vo vyučovacom jazyku, v štátnom jazyku ojedinele.

Prepojenie vyučovacieho a štátneho jazyka v *edukačnej aktivite* prevažne formou izolovaného nácviku slov, opakovaní básní bez použitia ucelených verbálnych prejavov v štátnom jazyku bolo málo účinné, skôr narušalo priebeh výučby vo vyučovacom jazyku.

V riadených činnostiach i pri riešení učebného problému deti aj na *pobyte vonku* na otázky odpovedali jednoslovné, prípadne jednoduchými vetnými konštrukciami a naučenými frázami.

V *Košickom* kraji nie vždy a všetky deti rozumeli sprostredkovaným informáciám v štátnom jazyku, avšak skoro každé dieťa v ňom dokázalo vyjadriť základné informácie o sebe. Väčšina detí pochádzajúcich z málo podnetného prostredia v ŠMŠ komunikovala v materinskom jazyku. Učitelia im kládli jednoduché otázky primerané ich rozumovému potenciálu a schopnostiam. Využívali skúsenostné učenie sa, tematické rozhovory a obrazový materiál na podporovanie komunikácie detí v materinskom jazyku, v ktorom ich slovná zásoba bola obmedzená. Iba ojedinele v štátnom jazyku označovali hračky, predmety dennej potreby a zadávali pokyny súvisiace s organizáciou aktivít, ktorým však väčšina detí nerozumela.

Deti z *jazykovo homogénneho* (maďarského) *prostredia* zväčša na pokyny v štátnom jazyku reagovali pasívne, neporozumeli ich významu, čo malo dopad na konkrétnu realizáciu zadaného pokynu. Ich slovná zásoba v štátnom jazyku, najmä s dôrazom na 5-6 ročné deti pripravujúce sa na vzdelávanie v základnej škole, bola slabá. Výraznejšia bola verbálna aktivita detí v *Bratislavskom* a *Košickom* kraji, ktoré v štátnom jazyku komunikovali aj v domácom prostredí. Učitelia málo využívali u detí z homogénneho prostredia na podporovanie ich komunikácie v štátnom jazyku komunikačné skúsenosti detí zo slovenského rodinného prostredia.

Najúčinnejšie podporovanie skúseností detí so štátnym jazykom bolo v triedach a školách s VJM, v ktorých boli zaradené aj deti ovládajúce slovenský jazyk. Deti reagovali na *bilingválnu komunikáciu* pozitívne. Najvýraznejšie sa to prejavilo v spontánných činnostiach kedy sa deti medzi sebou prirodzene dorozumievali a navzájom bez problémov komunikovali, avšak najmä v materinskom jazyku. Aj napriek podporovaniu aktívnej komunikácie detí pochádzajúcich z dvojjazyčného prostredia ich vyjadrovacie schopnosti v štátnom jazyku vzhľadom na rozsah slovnej zásoby boli obmedzené.

Cielené nadobúdanie skúseností detí so štátnym jazykom negatívne ovplyvňovalo nevhodné memorovanie, nacvičovanie izolovaných slov, využitie prekladovej metódy a dominantnosť frontálnych foriem výučby. Príčinami boli učiteľmi neakceptované metodické odporúčania pre komunikáciu v štátnom jazyku, ich nízka úroveň rečového prejavu a slovnej zásoby v štátnom jazyku a nedostatočne vo VVČ využívané účinné výchovno-vzdelávacie metódy (napr. viacmyslové učenie sa v prirodzených situáciách), rôznorodé didaktické pomôcky a informačné zdroje.

Príkladmi vhodnej / dobrej praxe boli učitelia v niektorých MŠ *Bratislavského, Banskobystrického, Košického, Nitrianskeho* i *Trnavského* kraja, ktorí prirodzene a účinné prepájali komunikáciu v oboch jazykoch. Umožňovali deťom aktívnym spôsobom, s uplatnením činnostného princípu v spojení so zmyslovým vnímaním a zážitkovým učením sa, nadobudnúť skúsenosti¹ so štátnym jazykom. Zadávali stimulujúce, otvorené otázky

---

¹ Poznatky, spôsobilosti, hodnoty, postoje.

orientované na tvorivé myslenie detí, ktoré vhodne napomáhali deťom pri spájaní reči s konkrétnou činnosťou. Výrazne podporovali aktívne vyjadrovanie sa detí, koordinovali ich verbálnu a neverbálnu komunikáciu, využívali hry na podporu fonematického uvedomovania. Iniciovali deti k počúvaniu s porozumením, k vyjadrovaniu vlastných myšlienok, citov, dojmov, poznatkov, čím im napomáhali overovať si a konfrontovať myšlienky, ako aj myšlienky a vyjadrenia iných. Niektorí učitelia využívali aj zámerné krátke jazykové cvičenia, edukačné aktivity realizované len v štátnom jazyku a edukačný program „Dominik a jeho dobrodružstvo“ v *Trnavskom* kraji. Deti mali možnosť počúvať spisovný slovenský jazyk po celý deň. Zoznamovali sa s ucelenými prejavmi, rytmom a intonáciou štátneho jazyka. Poznali slovenské riekanky, básničky, piesne, ich obsah často vyjadrovali pohybom. Aktívne komunikovali, verbálne aj neverbálne reagovali na otázky, otvorene a bezprostredne v štátnom jazyku prezentovali svoje skúsenosti.

V MŠ *Banskobystrického* kraja väčšina detí plynule ovládala štátny jazyk a ich slovná zásoba bola v štátnom jazyku rozsiahlejšia ako vo vyučovacom jazyku, čo malo pozitívny vplyv aj na ich intelektový vývin. Učitelia aj vytvorenými podmienkami zámerne podporovali ich predčitateľskú gramotnosť v slovenskom aj maďarskom jazyku. Pedagogickým a osobnostným pozitívnym prístupom učiteľa, v ktorom boli kladené aj požiadavky mierne nad hranicu individuálnych rozvojových možností detí, bol vytvorený predpoklad pre úspešné napredovanie a skvalitňovanie komunikatívnych kompetencií detí vo vyučovacom rovnako ako aj v štátnom jazyku.

Rozvíjaniu komunikatívnych kompetencií detí a používaniu štátneho jazyka bola v škole *Bratislavského* kraja venovaná mimoriadna pozornosť pri všetkých činnostiach. Učitelia aj deti viedli priebežne celú komunikáciu dvojjazyčne v prirodzených situáciách, čo im umožňovalo aktívne nadobúdať jazykové a komunikačné spôsobilosti v materinskom aj v štátnom jazyku. Staršie deti pochádzajúce z bilingválneho rodinného prostredia, z rodín s maďarským aj slovenským materinským jazykom, nemali medzi sebou žiaden komunikačný problém, chápali obsah dvojjazyčnej komunikácie. Mladšie deti rozumeli obsahu a významu dvojjazyčnej komunikácie primerane k veku a dĺžke navštevovania MŠ. Dobré ovládanie štátneho jazyka bolo výsledkom cieľavedomej činnosti učiteľov, ktorí im boli vzorom v získavaní základov jeho ovládania a používania.

V kontrolovaných MŠ školskí inšpektori monitorovali a hodnotili vytvorené **podmienky k nadobúdaniu základov ovládania a používania štátneho jazyka** v školskom vzdelávacom programe, v pláne VVČ, v kontrolnom systéme riaditeľa i v činnosti jeho poradných orgánov, v informačnom systéme školy.

Ciele zamerané na nadobúdanie základov, ovládania a používania štátneho jazyka boli v niektorých *učebných osnovách* spracované dostatočne. Vyskytli sa MŠ, ktoré obmedzili dosiahnutie profilu absolventa predprimárneho vzdelávania nerešpektovaním princípu výchovy a vzdelávania (V a V) školského zákona – zabezpečenie vyváženého rozvoja všetkých stránok osobnosti dieťaťa. Príčinou bolo nezaradenie komunikácie v štátnom jazyku do učebných osnov, prípadne nedostatočne začlenené špecifické ciele na nadobúdanie skúseností s ovládaním a používaním štátneho jazyka v MŠ *Banskobystrického*, *Košického* a *Nitrianskeho* kraja.

V *plánovaní* a v realizovaní VVČ učitelia nie vždy rešpektovali špecifické ciele Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie v kognitívnej oblasti tematického okruhu Ľudia zameranej na nadobúdanie základov štátneho jazyka. Nedostatkom bolo, že plánované ciele sa nepremietali do celého obsahu V a V. Málo nadväzovali na obsah učiva vo vyučovacom jazyku. V *Trnavskom* kraji v 50 % kontrolovaných MŠ s VJM učitelia konkrétne naplánovali ciele a aktivity zamerané

na ovládanie a používanie štátneho jazyka, napr. vyšpecifikovaním slov a pojmov v danom týždni. V *Banskobystrickom* kraji v 1 škole konkrétne formulovali a prispôbovali ciele V a V s rozpracovaním cieľov pre plnenie úloh aj v štátnom jazyku, s konkrétnymi stratégiami, učebnými zdrojmi i hodnotením plnenia cieľov V a V. Obsah a rozsah plánov VVČ v 1 MŠ uvedeného kraja bol formálny, plánovanie komunikácie v štátnom jazyku bolo zamerané sporadicky len na oboznamovanie detí s niektorými slovami s použitím prekladovej metódy, ktorá bola vo VVČ neefektívne využitá. V škole v *Košickom* kraji učitelia nevypracovávali plán VVČ.

Z nazerania do predložených *zápisníc z rokovania poradných orgánov* vyplývalo, že sa ojedinele venovali integrovanému, nenásilnému spôsobu realizácie nadobúdania základov štátneho jazyka v rámci všetkých organizačných foriem, využívaniu účinných edukačných metód vrátane metodického listu a skvalitňovaniu úrovne slovnnej zásoby učiteľov aj detí v štátnom jazyku. V škole *Banskobystrického* kraja boli zápisnice z rokovaní pedagogických rád vedené len v maďarskom jazyku, čo príslušné ŠIC riešilo upozornením odboru kontroly a inšpekcie MK SR. Šiestim z deviatich kontrolovaných MŠ *Nitrianskeho* kraja bolo uložené odporúčanie na dodržiavanie Metodického listu na osvojovanie štátneho jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

Je možné konštatovať, že nie vždy boli vo *vnútornej kontrole* školy stanovené ciele zamerané na získavanie informácií o využívaní a hodnotení adekvátnych foriem, metód i zásad nadobúdania základov, ovládania a používania štátneho jazyka. Odporúčania ŠSI boli zamerané na zintenzívnenie kontrolnej činnosti v oblasti skvalitnenia komunikácie učiteľov a detí v štátnom jazyku.

Učitelia v niektorých MŠ podporovali ovládanie a používanie štátneho jazyka aj prostredníctvom *informačného systému* a osvetovej činnosti školy. Napr. zverejňovali² a poskytovali zákonným zástupcom texty aktuálne využívaných básní, piesní, riekaniak i rozprávok v slovenskom jazyku.

Iné zistenia

V škole s VJS a VJM *Bratislavského* kraja, nebola zriadená trieda s VJM.

Záver

Stav ovládania a používania štátneho jazyka bol ovplyvnený verbálnym vzorom učiteľov, mierou podporovania dvojazyčnej komunikácie detí, rozsahom ich pasívnej a aktívnej slovnnej zásoby a schopnosťou jej uplatňovania vo verbálnom prejave. Plynulé prepájanie komunikácie z vyučovacieho do štátneho jazyka, rozpracovanie nadobúdania základov štátneho jazyka v učebných osnovách a v plánoch výchovno-vzdelávacej činnosti patrilo k najslabším oblastiam v triedach a MŠ s VJM. V niektorých MŠ na základe zistení školskej inšpekcie boli uložené odporúčania smerujúce k skvalitňovaniu plánovania a podporovania rozvoja a úrovne komunikatívnych kompetencií detí v štátnom jazyku.

Význam štátneho jazyka vo VVČ bol často pedagogickými zamestnancami nedocenený najmä v jazykovo homogénnom (maďarského) prostredí vzhľadom na prípravu detí na život v majoritnej spoločnosti. Často nerešpektovali didaktické zásady, najmä primeranosť³

---

² Prostredníctvom webového sídla, školského časopisu, nástieniek a pod.

³ Kladenie neadekvátnych požiadaviek vo vzťahu k rozvojovej úrovni detí, neprimerané využívanie metód, foriem, prostriedkov.

a postupnosť⁴. Mnohí adekvátne neovládali komunikáciu v štátnom jazyku. Rezervy sa prejavili aj v ich odbornosti v oblasti didaktiky a pedagogickej diagnostiky.

Pozitíva⁵

- integrované, nenásilné prepájanie vyučovacieho a štátneho jazyka v rámci všetkých organizačných foriem v prirodzených situáciách
- zapracovanie cieľov nadobúdania štátneho jazyka v učebných osnovách
- verbálny vzor učiteľov v štátnom jazyku

Negatíva

- nízka úroveň ovládania štátneho jazyka učiteľmi
- nerešpektovanie Metodického listu na osvojovanie štátneho jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín
- nedodržovanie didaktických zásad v plánovaní a v realizácii komunikácie v štátnom jazyku
- nezpracovanie cieľov nadobúdania základov, ovládania a používania štátneho jazyka v učebných osnovách
- formálne plánovanie nadobúdania základov, ovládania a používania štátneho jazyka vo výchovno-vzdelávacej činnosti

Predpokladané príčiny zistených nedostatkov

- podcenenie významu vzdelávania detí v štátnom jazyku
- málo vyhovujúci jazykový a rečový vzor učiteľov⁶ v štátnom jazyku
- nízka odbornosť učiteľov v oblasti didaktiky i metodiky oboznamovania⁷ sa so štátnym jazykom
- absentujúce vzdelávanie učiteľov v rozvíjaní a skvalitňovaní ovládania a používania štátneho jazyka
- absencia zborníkov rovnocenných básní, piesní, hier a literárnych útvarov vo vyučovacom a v štátnom jazyku

Návrhy riešení zistených nedostatkov

- propagovať a podporovať význam štátneho jazyka v jazykovo homogénnom prostredí vzhľadom na prípravu detí na život v majoritnej spoločnosti

---

⁴ Nedodržovanie postupného prechodu od pasívnej k aktívnej slovnej zásobe.

⁵ Pozitíva sa viažu k školám, ktoré sú v uvedenej problematike príkladom vhodnej / dobrej praxe.

⁶ Aj napriek zákonmi určenými požiadavkami: § 4 ods. 2 zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov; § 6 ods. 1 písm. d) zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁷ Okrem rezerv v didaktike aj nevyužívanie, prípadne nepoznanie Metodiky predprimárneho vzdelávania, hlavne podrobne spracovanej časti týkajúcej sa uvedenej problematiky a nerešpektovanie Metodického listu na osvojovanie štátneho jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

- podporovať a zabezpečiť vzdelávanie učiteľov vzhľadom na skvalitnenie úrovne ich komunikatívnych kompetencií v štátnom jazyku
- podporovať a zabezpečiť vzdelávanie učiteľov v oblasti didaktiky i metodiky ovládania a používania štátneho jazyka
- realizovať dvojjazyčnú komunikáciu v procese výchovy a vzdelávania
- uplatňovať diferencovaný prístup k deťom v závislosti od ich úrovne ovládania štátneho jazyka
- konfrontovať pravidelne deti so štátnym jazykom napr. prostredníctvom spolupráce s MŠ s VJS, návštevy bábkového divadla, miestnej knižnice
- zabezpečiť a podieľať sa na tvorbe zborníkov rovnocenných básní, piesní, hier a literárnych útvarov vo vyučovacom a v štátnom jazyku